

epilógus

Ami még hátra van, azt fölösleges eljátszani, s elmondani is igazán fölösleges volna, ha elcse-nevészedett fantáziánk nem ragaszkodnék olyan tehetetlenül ahhoz az iparilag gyártott, s bő-ven raktáron tartott tucat „happy end”-hez, mellyel minden történetet úgy el szoktak fuserálni. Nos, Eliza Doolittle esete, bár a valószínűtlennek tetsző átváltozás miatt regényesnek tartják, valójában mindennapi história. Száz meg száz bátor és becsvágyó fiatal nő lepte meg a világot efféle átváltozással, mióta Nell Gwynne példát mutatott nemének, királynékat játszva és kirá-lyokat hódítva abban a színházban, hol narancsárus-lányként kezdte. Különféle emberek szél-tében-hosszában mégis azt képzelik, hogy Liza csak azért, mert egy regényes kis történet hő-s-nője lett, bizonyára férjhez ment a hőshöz. Ez túrhetetlen. Nemcsak azért, mert az ilyen egy-ügyű elképzelés tönkretenné Liza kis drámáját, hanem azért is, mert a valódi végkifejlet nyil-vánvaló mindenki számára, aki csak kicsit is ismeri az emberi természetet, de kivált a női ösz-tönt.

Mikor Liza azt mondta Higginsnek, hogy ha megkérné, sem menne hozzá feleségül, nem ka-cérkodott vele, hanem igen jól megfontolt döntést adott tudtára. Ha egy legényember tanít egy lányt, ha uralkodik rajta, s érdekes és fontos lesz a szemében, mint Higgins Liza szemében, akkor a lány - ha elég erős jellem - alaposan meggondolja, megfogja-e férjnek ezt a férfit. Kivált, ha a férfi oly keveset törődik házassággal, hogy egy talpraesett, elszánt nőszemélynek igazán nem nehéz megkaparintani - épp csak akarnia kell. A lány döntése jórészt attól fog függeni, hogy valóban szabad-e a választásban. Ez pedig a lány korától és anyagi helyzetétől függ. Ha már benne van a korban, s nincs biztosítva a megélhetése, hozzá fog menni a férfi-hoz, mert mindenképpen férjhez kell mennie valakihez, aki gondoskodik róla. De Liza korá-ban egy csinos lány nem érzi magát ilyen szorítóban: szabadon akar szétnézni és választani. Éppen ezért az ösztönére bízta magát. Liza ösztöne pedig azt súgja, hogy ne menjen férjhez Higginshez. Persze nem azt, hogy mondjon le róla. Semmi kétség, hogy Liza számára, élete végéig, Higgins marad a legizgalmasabb emberek egyike. Igen fájdalmasan érintené Lizát, ha akadna más nő, aki az ő helyét elfoglalhatná Higgins életében. De mert e tekintetben nyugodt, nem habozik egy cseppet sem. Nem haboznék még akkor sem, ha nem volna kettőjük közt a húsz év korkülönbség - nagy idő egy fiatal lány szemében!

De minthogy saját ösztönünk még nem mondott áment Liza döntésére: lássuk most, nem talá-lunk-e abban mi magunk is némi bölcsességet? Mikor Higgins azzal magyarázta a fiatal nők iránti érzéketlenségét, hogy valamennyinek verhetetlen vetélytársa az ő édesanyja, ezzel már meg is fejtette a maga megrögzött agglegény voltának titkát. Az ilyen eset csak annyira ritka, amennyire a rendkívüli anyák ritkák. Ha egy tehetséges fiúnak az anyja elég gazdag, s van benne intelligencia, egyéni báj s jellemerő - durvaság nélkül -, ha még emellett van benne kiművelt ízlés kora legjobb művészete iránt, hogy otthonát széppé tegye, akkor ez az anya olyan példaképet állít fia elé, mellyel csak igen kevés nő mérkőzhet sikerrel. S mindezzel ön-tudatlanul arra ösztönzi fiát, hogy az gyengéd érzelmeit, szépérzékét, idealizmusát különvá-lassza kizárólag szexuális vágyaitól. Így azután a fiú örök talány marad annak a sok művelet-len embernek szemében, ki ízléstelen otthonban közönséges vagy éppen kiállhatatlan szülők keze alatt nőtt fel; mert az ilyenek számára irodalom, festészet, szobrászat, zene s minden gyengéd emberi kapcsolat csak mint szexuális komédia jöhet szóba - ha egyáltalán szóba jö-het. A „szenvedély” sem jelent számukra egyebet. Az, hogy Higgins szenvedélye a fonetika, s hogy Liza helyett anyját idealizálja, az ilyenek szemében valami képtelen és természetellenes dolog. Pedig ha körülnézünk s látjuk, hogy alig akad férfi vagy nő olyan csúnya és kiállhatat-

lan, aki élettársat ne kapna, ha akar - miközben annyi vénlány és agglegény értékesebb és kulturáltabb az átlagnál - ha mindezt látjuk, nehezen tudunk szabadulni ama gyanútól, hogy a szexualitás különválasztása mindattól, amivel lépten-nyomon összetévesztik - e tisztázás, melyet nagy szellemek ragyogó lelki analízissel érnek el - olykor egy szülői ígézet műve.

Liza persze képtelen lett volna így megmagyarázni magának Higgins határtalanul szívós ellenállóerejét azzal a női bájjal szemben, mely első látásra megbabonázta Freddy-t. Ösztönösen mégis megérezte, hogy sohasem tudna odafurakodni fiú és anyja közé (márpedig ez minden feleség elsőrendű tennivalója). Röviden, Liza rájött, hogy valami titokzatos oknál fogva Higgins nem jó férjanyag: nem az ő embere, mert nem az a férfi, ki leggyengédebb, legmelegebb, legbizalmasabb érzéseit neki tartja fenn. Ha nem lett volna ott vetélytársul az anyja, akkor is visszautasította volna olyan ember érdeklődését, akinek életében ő csak a tudomány után következhet. Mert ha meghal is Higginsné, megmarad Milton és a fonetikus ábécé. Lizát bajosan nyerte volna meg Landor ama híres megjegyzésével, hogy a szerelem épp a leghatalmasabb szeretők szemében másodrendű ügy. S vegyük hozzá mindehhez a lány ellenszenvét Higgins zsarnoki fölényeskedése iránt, bizalmatlanságát, melyet kezdettől felkeltett a tanár szemfényvesztő hízeltége s állandó kisiklása az ő dühös lázongásai elől, végül is be fogjuk látni: jó ösztön óvta Lizát, nehogy feleségül menjen az ő Pygmalionjához.

De kihez ment hát feleségül Liza? Mert Higgins ugyan született agglegény, de Liza aztán legkevésbé sem született vénlánynak. Nos, a választ röviden meg lehet adni azoknak, kik még nem találták ki a lány szavaiból.

Rögtön azután, hogy Liza a vita hevében kimondja jól megfontolt elhatározását - sohasem fog férjhez menni Higginshez -, rögtön ezután említi az ifjú Frederick Eynsford Hill urat, ki napoként elárasztja szerelmes levelekkel. Freddy fiatal, jó húsz évvel fiatalabb Higginsnél. Ezenkívül talpig úriember (*Lizával szólva*, „klasszikus tag”), s ez minden szaván megérzik. Jól is öltözik. Az ezredes mint egyenrangút kezeli. Végül pedig Freddy őszintén szereti a lányt, nem „ura és parancsolója”: úgy látszik születési előnyei ellenére sem fog uralkodni rajta. Lizának semmi érzéke ahhoz az ostoba romantikus tradícióhoz, mely szerint a nők imádják, ha uralkodnak rajtuk, vagy éppen jól meggyötrik, jól megverik őket. „Ha asszonyhoz mégy, ne feledd az ostort” - mondja Nietzsche. Okos despoták sohasem korlátozták e metódust csupán az asszonyokra: nem feledték otthon az ostort akkor sem, ha férfiakkal volt dolguk. S a férfiak, kik felett az ostor pattogott, szolgálalkúen istenítették urukat - sokkal inkább, mint az asszonyok. Semmi kétség: szolgálalkú nők éppúgy akadnak, mint szolgálalkú férfiak. S a nők, csakúgy, mint a férfiak, bámulják azt, aki erősebb náluk. De más dolog bámulni az erőt, s más dolog a járma alatt élni. Azt, aki gyenge, nem bámulják s nem imádják hősként, de nem is utálják, s nem is kerülnek. A gyengéknek semmi nehézségük sem szokott lenni, ha olyannal akarnak házasságra lépni, ki náluk jóval többet ér. Veszedelemes helyzetekben elbukhatnak; de az élet nem csupa veszedelem, inkább olyan helyzetek láncolata, melyekhez nem kell különösebb erő: elbírja a gyengébb is, ha erős élettárs áll mellette. Így hát mindenki számára érthető és közismert dolog, hogy erős alkatok - nők, férfiak egyaránt - nemcsak hogy nem keresnek házastársul még erősebbet, de barátaikat sem az erősek közül válogatják. Ha egy oroszán nála is nagyobb hangon üvöltő oroszlánnyal találkozik, „az első oroszán pokolba kívánja a másodikat”. Az olyan férfi vagy olyan asszony, aki két ember erejét érzi magában, mindent inkább kíván a párjától, mint erőt.

Ennek a fordítottja éppúgy igaz. A gyengék vágnak az erős pár után - feltéve, hogy az nem rémíti meg őket túlságosan. Így esnek gyakran abba a hibába, melyről a közmondás szól: „Sokat akar a szarka, de nem bírja a farka.” Túl sokat kérnek és túl keveset kínálnak. S ha

túrheteretlenül irreális az üzlet, az egyezés lehetetlen: a gyengébb felet vagy otthagyja az erősebb, vagy keresztként viseli, ami még rosszabb. Akik nemcsak gyengék, de bolondok vagy együgyűek is, gyakran kerülnek ilyen nehéz helyzetbe.

Nos, ha ilyen az emberi természet, merre fog megindulni Liza, keresztúton állva Freddy és Higgins között? Vajon arra szánja-e magát, hogy egy életen keresztül cipelje a papucst Higgins után, vagy arra, hogy őutána cipelje a papucst Freddy egy életen keresztül? Nem nehéz kitalálni a megfejtést. Feltéve, hogy Freddy biológiailag nem visszataszító Liza számára, s feltéve, hogy Higgins biológiailag nem oly mértékben vonzó, hogy ez a lányban minden más ösztönt elhallgattasson: a két férfi közül Freddyt fogja választani.

Liza így is tett.

Persze merültek fel nehézségek; de nem érzelmiek, hanem anyagiak. Freddynek nem volt sem pénze, sem állása. Anyjának kegydíja, a hajdani vagyon utolsó emléke csak arra volt elegendő, hogy az özvegy kellő méltósággal viselje sorsát Earlscourtban, de arra már nem, hogy bármilyen jobb intézetben neveltesse gyermekeit, vagy éppen valami foglalkozásra taníttassa ki fiát. Egy heti harminc shillinges hivatalnoki állást Freddy méltóságán alulinak tartott volna, s amellet felettébb undorítónak. Váltig abban reménykedett, hogy ha tartja a nívót, valamit majd csak tesznek érte. Mi ez a valami? Freddy homályos elképzelése szerint talán egy magántitkári állás, vagy más ilyesféle színekúra. Anyja ábrándja inkább egy gazdag lány volt, aki nem tud ellenállni az ő Freddy fia elragadó bájának. Képzeljük el a mama érzelmeit, amikor Freddy feleségül vesz egy virágáruslányt, akit csak a sors szeszélye ragadott ki osztályából, hírhedten kalandos körülmények között!

Igaz, hogy Liza helyzete nem egészen megvetendő. Apja - bár azelőtt szemetes volt, s szintén csak egy vakeset vetette felszínre - hallatlanul népszerű lett a legfinomabb körökben, hála annak a minden nehézségen és előítéleten diadalmaskodó társadalmi tehetségének. A középosztály nem fogadta be - attól különben a háta is borsózott -, de egy csapásra meghódította a legelőkelőbb társaságot eredeti szellemével, szemetesmúltjával (melyet zászlóként lobogtatott), s a „túl jön és rosszon” nietzschei bölcsességével. Szűk körű hercegi ebédeken rendesen a hercegné jobbján foglalt helyet. Vidéki kastélyokban szívesen eldohányozgatott kint a tálalószobában (a pohárnok ilyenkor nem tudott hová lenni a nagy megtiszteltetéstől); ha pedig odabent a fehér asztal mellett lakmározott, miniszterek kérték ki erről-arról a véleményét. De minderre Doolittle csaknem oly kevésnek találta az évi háromezret, mint Eynsford Hillné az earlscourti életre a maga sokkal kisebb, siralmasan kisebb járadékát (meg sem merem mondani, mennyit!). Egyszóval, Doolittle kereken megtagadta, hogy csak egy lyukas vasat is adjon a lánya eltartására.

Így aztán Freddy meg Liza - illetve most már Eynsford Hill úr és Eynsford Hillné úriasszony - éhkoppon maradtak volna a mézeshetek alatt, ha az ezredes meg nem lepi Lizát ötszáz font nászajándékkal. Ez a pénz jó ideig tartott, Freddy nem értett hozzá, hogy elverje (hisz sosem volt elvernivaló pénze), Liza pedig, akit két öreg legény nevelt a társas életre, addig hordta ruháit, míg el nem szakadtak vagy el nem piszkolódtak, egy szemet sem törődve a havonként változó divattal. De hát ötszáz font mégsem tart örökké egy fiatal pár kezén. Tudták ezt ők mind a ketten; s Liza érezte, hogy végül is meg kell fogni valahogy a dolog végét. Persze el-lakhatott volna a Wimpole utcai lakásban, hisz az már otthonává lett; de tudta, hogy nem volna helyes Freddyt odaköltöztetni, s hogy ez nem is tenne jót a fiú jellemének.

Nem mintha a két öreg legény tiltakozott volna a dolog ellen. Mikor Liza tanácsot kért, Higgins nem is volt hajlandó foglalkozni a lakáskérdéssel, olyan egyszerűnek látta a kézenfekvő megoldást. Lizának az a vágya, hogy Freddyvel együtt lakják, semmivel sem érdekelte jobban, mint ha a lány azt kérte volna, hogy a hálószobájába állítsanak be egy új bútort. A Freddy jelleméről szóló elmélkedés, az a vélemény, hogy a fiú számára morális kötelesség a kenyérkereset, Higginsnél süket fülekre talált. Ő azt mondta, hogy Freddynek nincs is semmiféle jelleme, s ha bármi hasznos dolgot próbálna végezni, csak annak gondját szaporítaná, akinek az elfuserált munkát helyre kéne hozni. Ez pedig csak kárára volna a társadalomnak, és boldogtalanságára Freddynek magának. Hiszen Freddyt nyilván az anyatermészet is afféle könnyű munkára szánta, mint Liza szórakoztatása (ami különben, Higgins véleménye szerint, sokkal hasznosabb és becsületesebb foglalkozás, mint valami hivatali munka). Ha Liza visszavisszatért eredeti tervéhez, hogy ő is fonetikatanár lesz, Higgins éppoly hévvel tiltakozott elene, mint első alkalommal. Azt mondta, hogy Liza tízévi stúdium nélkül ne is álmodjon arról, hogy az ő nagyszerű szakmájába avatkozzék. Minthogy pedig ezzel nyilván az ezredes is egyetértett, Liza úgy érezte, ebben a nehéz küzdelemben le kell tennie a fegyvert. Nem is találta volna jogosnak, hogy Higgins beleegyezése nélkül hasznosítsa a tőle kapott tudást. Az ő szemében ez a tudás éppúgy Higgins tulajdona volt, mint, mondjuk egy zsebóra: Liza semmiképpen sem volt kommunista. Rajongva ragaszkodott két mesteréhez, házassága után még őszintébben és melegebben, mint azelőtt.

Végül is, sok nehéz fejtörés után, az ezredes oldotta meg a kérdést. Egy napon kissé pirulva kérdezte meg Lizát, vajon végleg letett-e arról a tervéről, hogy virágüzletet nyisson. Liza azt felelte, hogy gondolt ő erre, de aztán kiverte fejéből, mert az ezredes azon a bizonyos napon, Higginsné szalonjában, úgy nyilatkozott, hogy szó sem lehet róla. Az ezredes megvallotta, hogy mikor ezt a kijelentést tette, még teljesen az előző nap felkavaró élményeinek hatása alatt volt. Mindjárt este felvetették hát az ötletet Higgins előtt. A tanár csak egy megjegyzést tett, de abból majdnem komoly összezördülése támadt Lizával. Higgins ugyanis azt találta mondani, hogy Liza Freddyben megtalálta az ideális kifutófiút.

Hamarosan Freddyt is megkérdezték a dologról. Ő azt felelte, maga is gondolt már egy boltra; bár nagy pénztelenségében mindig csak afféle kis butikról mert álmodni, ahol egyik pultnál Liza árulja a cigarettát, másiknál meg ő az újságot. De megjegyezte, hogy szerinte is elragadó volna naponta korán reggel Lizával együtt virágot összevásárolni a Covent Garden piacon, ahol annak idején először látták meg egymást. Jutalmul ezért a megjegyzésért Liza összevisz-sza csókolta férjét. Freddy hozzátette még, hogy ő maga sohasem mert volna ilyen javaslattal előállni, mert Clara nagy patáliát fog rendezni, ha efféle boltossággal csökkenti az ő férjhezmenési esélyeit. Azt meg éppen nem lehet várni - vélte Freddy -, hogy a mama megörül az ötletnek: szegény asszony annyi éven át igyekezett tartani azt a bizonyos társadalmi rangot, melynek szintjén bármiféle kiskereskedelem elképzelhetetlen.

Ez a nehézség semmivé foszlott egy olyan fordulat következtében, melyet Freddy anyja várt legkevesbé. Clara, kinek számára a művészvilág volt az elérhető legmagasabb kör, e világba tett kirándulásai során rájött, hogy ha nem akar kicseppenni a társalgásból, alaposan el kell mélyednie H. G. Wells regényeiben. Fűtől-fától kölcsönkérte hát a Wells-regényeket, s ritka buzgalommal látott munkának: két hónap alatt felfalta valamennyit. Ennek eredménye aztán olyan pálfordulás lett, mely napjainkban cseppet sem ritka. Egy modern „Apostolok cselekedetei” ötven egész bibliát megtölthetne, ha egyáltalán valaki képes volna megírni.

Szegény Clara, aki Higgins meg az öreg Higginsné szemében afféle nevetséges, kellemetlen perszóna volt - tulajdon anyja szemében pedig valami érthetetlen rejtély, valami társadalmi

tévedés -, szegény Clara nem látta magát kívülről sem egyik, sem másik megvilágításban. Mert ha kissé nevettek és csipkedték is West Kensingtonban - mint e tájon mindenkit -, végül is úgy tekintették, mint normális, elfogadható - vagy mondjuk: elkerülhetetlen - istenteremtés. Legfőljebb azt mondták rá: afféle törtető; de éppoly kevésbé vették észre, mint maga Clara, hogy voltaképpen sötétben tapogatózik, és rossz irányba törtet. Egyszóval Clara nem volt boldog. Egyre inkább kétségbeesett. Egyebe sem volt, mint az a rang, hogy az epsomi zöldséges a „hintós nagysága”-ként emlegette anyját. Ennek a rangnak pedig nyilván igen kevés volt a forgalmi értéke; s méghozzá megfosztotta Clarát mindenféle neveltetéstől, hiszen az ő viszonyaik mellett legfeljebb a zöldséges lányával nevelkedhetett volna együtt. Ragaszkodva a nívóhoz, az anyja rangjabeli társasága után futott; ez a társaság pedig nem kért öbelőle, hiszen Clara sokkal szegényebb volt a zöldségesnél is. Még komornáról vagy akárcsak szobalányról sem álmodhatott; meg kellett elégednie egy rosszul tartott minden-es cseléddel. Ilyen körülmények közt sehogy sem sikerült neki hamisítatlan, villanegyedbeli úrilány szerepét játszani. De rangjának magasáról tekintve minden számára elérhető „parti” elviselhetetlenül megalázó lett volna. Kereskedőktől, kishivatalnokoktól egyszerűen irtózott. Festők, írók után futott, de sehogy sem tudta őket elbájosolni. Hiába szedte fel s használta nyakra-főre a művészvilág szólásait: ezzel is csak bosszantott mindenkit. Egyszóval, félresikerült figura volt mindenestül: lehetetlen, műveletlen, kellemetlen, szerénytelen, vagyontalan, haszontalan sznob. S bár Clara el nem ismerte volna ezt a sok szörnyűséget (hisz az ilyen kellemetlen igazságokkal senki sem néz szembe, míg van módja félrenézni), mégsem lehetett kibékülve helyzetével: végül is mindez az ő hátán csattant.

Clara számára valóságos kinyilatkoztatás volt, mikor egy magakorú lány oly hirtelen lelkesedésre lobbantotta, megígérte, követésre csábította és barátnőjéül hódította - de legkivált mikor kiderült, hogy ez a csodálatos lény néhány hónap alatt vakarodott ki az alvilág sarából. Ez az esemény úgy megrázta Clarát, hogy mikor aztán H. G. Wells ragyogó tollával elbűvölte, s egyszeriben abba a magasságba röpitette, honnét egész addigi életét és körét immár az emberi szükségletek s a helyes társadalmi berendezés szempontjából nézhette, a mester olyan pálfordulást és olyan büntudatot váltott ki belőle, mint egy Booth generális vagy Gipsy Smith, az Üdvhadsereg legragyogóbb térítő hadjáratain. Clara sznobizmusa semmivé foszlott. Egyszerre az élet sodrába került. Anélkül, hogy tudta volna, hogyan s miért: barátai és ellenségei támadtak. Bizonyos ismerősei, kiknek számára eddig afféle közömbös, unalmas vagy komikus teher volt, most hirtelen faképnél hagyták; mások annál szívesebbé lettek iránta. Meglepődve tapasztalta, hogy bizonyos „bájos” emberek valósággal telítve vannak Wellsszel, s hogy bájoságuk titka voltaképpen az eszmék iránti fogékonyság. Olyanok, akiket mélyen vallásosnak gondolt, de ezen az alapon mindhiába próbált megnyerni, most egyszerre érdeklődéssel fordultak felé, s elárulták, hogy ellenségei a hagyományos vallásosságnak. (Ilyesmit Clara aze-lőtt csak a legelvetemültebb alakokról tételezett volna fel.) Új barátai elolvastatták vele Galsworthy; Galsworthy pedig meggyőzte a villanegyed életének hívságos voltáról - s ezzel végképp leterítette. Clarát ette a méreg, ha arra gondolt, hogy börtöne, melyben annyi esztendőn át sorvadozott, tulajdonképpen egész idő alatt nyitva állt; hisz épp azok a hajlamai szerezhettek volna számára igaz barátokat, melyeket erővel fojtott el magában, csupa társadalmi „helyezkedésből”. E kinyilatkoztatás fényében s felkorbácsolt lelke mámorában Clara ugyanolyan gátlástalanul bolond módjára viselkedett a nagy nyilvánosság előtt, mint annak idején Higginsné szalonjában, mikor olyan kapva kapott Liza „kiszólásain”. Mert Wells újdonsült hívének éppoly megmosolyogtató ügyefogyottsággal kellett megtennie első botladozó lépéseit, mint valami kisbabának. De hát senki sem haragszik egy kisbabára gyámoltalansága miatt, és senki sem gondol róla rosszat, mikor meg akarja enni a gyufát. Clarát sem utálták meg barátai a hóbortjai miatt. Gyakran szeme közé nevettek ezekben az időkben, s ilyenkor rajta volt a sor, hogy védje magát és állja a sarat, ahogy tudja.

Mikor Freddy hazalátogatott Earlscourtbá (melynek, hacsak tehetné, a táját is kerülte), hogy kirukkoljon a családi címert beszennyező, szörnyű üzletnyitási tervvel, már egy feldúlt otthonba érkezett. Húga épp előzőleg jelentette be, hogy ő is állásba megy egy Dover utcai stílbútor-kereskedésbe, melyet egyik Wells-rajongó barátnője nyitott. Clara ezt az állást régebbi társaséleti törtetésének köszönhette. Annak idején ugyanis fejébe vette, hogy kerüljön bármi-be, de ő bizony meg fogja ismerni Wells mestert, a maga testi valóságában. Addig ügyeskedett, míg egy garden partyn végre nem hajtotta tervét. A vakmerő vállalkozást nem várt szerencse kísérte. Wells úr beváltotta Clara hozzá fűzött reményeit. A mesteren nyoma sem volt öregedésnek vagy fásultságnak: szelleme akár egy félórán át egyfolytában sziporkázott. Ellenállhatatlan volt finomsága és határozottsága, kicsiny keze és lába, kiapadhatatlan ötletgazdagsága, természetes közvetlensége, de kivált a minden picike porcikájából sugárzó, rendkívüli érzékenységgű és fogékonyságú intelligenciája. E találkozás után Clara hosszú hetekig csak róla tudott beszélni. S mivel a stílbútoros hölgy előtt is szóba hozta, s mivel a hölgynek is leghőbb vágya volt, hogy megismerje Wells mestert, és csinos holmikat adhasson el neki: e cél érdekében állást ajánlott üzletében Clarának.

Ez volt Liza szerencséje; mert így a virágüzlettel szemben várható ellenállás semmivé foszlott. A bolt ott van a Viktória és Albert Múzeum közelében, egy vasútállomás árkádja alatt. Aki a környéken lakik, akár mindennap bemehet egy szál virágot venni a gomblyukába Lizától.

Itt az utolsó alkalom valami regényes fordulatra! Ugye, mindenki szívesen hallaná, hogy az üzlet bámulatosan felvirágzott, hála Liza bájos lényének és egykori piaci tapasztalatainak. Sajnos, meg kell mondanunk az igazat: az üzlet bizony sokáig csak bukdácsolt, egyszerűen azért, mert sem Liza, sem Freddy nem értett az üzletvezetéshez. Igaz, Lizának nem kellett az ábécénél kezdeni a szakmát: tudta már az olcsóbb virágok nevét, árát. S milyen határtalan büszkeséggel töltötte el, mikor rájött, hogy Freddy (mint afféle olcsó, rátarti és haszontalan iskolák neveltje) tud valamit latinul! Ez a latintudás nem volt valami sok, de épp elég arra, hogy felesége szemében egy új Porson vagy Bentley fényével tündököljön, s ahhoz is, hogy kisilabizálja a virágok szakjegyzékét. Sajnos, ezenkívül semmit sem tudott. Liza pedig, ha meg tudta is számolni a pénzt - legalább az aprót -, s ha ráragadt is valami Milton nyelvéből, mikor Higginsszel együtt a döntő ütközetre készült: egy számlát már képtelen lett volna megírni, anélkül, hogy gyalázatos hírbe ne keverje a céget. Freddy a latintudománya, hogy „Balbus épített egy falat” és „Gallia három részre oszlott”, távolról sem segítette hozzá a legcsekélyebb kereskedelmi ismeretekhez sem. Még azt is Pickering ezredesnek kellett megmagyaráznia, hogy mi fán terem a csekk-könyv meg a bankszámla. S mindezt nem volt könnyű a fiatal pár fejébe verni. Freddy is egy nótát fűjt Lizával, mikor az makacsul szembeszegült ama bölcs javaslattal, hogy - csupa takarékoságból is - legjobb lesz egy hozzáértő könyvelőt fogadni. Hogy lehetne pénzt megtakarítani azzal, ami újabb kiadást jelent - így okoskodtak mindketten -, hiszen már a meglevő kiadások mellett sem tudnak nyeregben maradni. De az ezredes - miután újra meg újra nyeregbe segítette őket - végül is kedvesen, de határozottan sarkára állt. Lizát már porig alázta, hogy mindig tőle kell pénzt koldulni, s végig sértette Higgins harsány derűje, melynek örök céltáblája volt Freddy „sikere” a munka mezején. Így hát végül is be kellett látnia, hogy a kereskedelmet éppúgy tanulni kell, mint a fonetikát.

Hadd ne ecseteljem azokat a siralmas estéket, melyeket az ifjú pár kereskedelmi kurzusokon fecsérelt el, együtt tanulva a gyorsírást, gépírást, könyvelést, mindenféle, elemi iskolák padjaiból jött hím- és nőnemű írnokjelöltekkel egy sorban. Volt egy esti tanfolyam a Londoni Közgazdasági Akadémián, itt egy nap az igazgatónál egy szerény hölgy jelent meg, s arra kérte, ajánljon neki olyan kurzust, ahol virágkereskedelmet tanítanak. Az igazgató jó humorú ember

volt, s rögtön előadta a kínai metafizikáról értekező dickensi hős módszerét, aki olvasott egy cikket Kínáról, egyet meg a metafizikáról, s a kettőt kombinálva, megalkotta saját művét. Javasolta az ifjú párnak, hogy kombinálják a Közgazdasági Akadémiát a Kertészeti Iskolával. Liza úgy vélte, hogy a dickensi hős eljárása tökéletesen logikus (aminthogy az is volt), s egy cseppet sem nevetséges (itt már sántított az okoskodás) - nos, Liza halálosan komolyan vette az igazgató tanácsát. De legkeservesebb megalázkodás hősnőnk számára az a pillanat volt, mikor meg kellett kérnie Higgins, hogy tanítsa meg rendesen írni. A tanárnak ugyanis, a miltoni poézis mellett, másik kedvenc bogara a kalligráfia volt, s ő maga is gyönyörű itáliai stílusban rózsa a jobbra dült betűket. Higgins először kijelentette, hogy Liza alkatilag képtelen leírni egyetlen olyan betűt, mely méltó lehetne Miltonnak akár legszürkébb szavához is. De a lány nem adta fel a harcot, és Higgins újra fejest ugrott a munkába, hol viharos kitörésekkel, hol emberfölötti türelemmel tanítva Lizát, olykor-olykor ragyogó előadásokat rögtönözve az emberi kézírás szépségéről, nemességéről és fennkölt hivatásáról. Mindennek eredményeképpen Liza elsajátított egy üzletileg teljességgel hasznavehetetlen, de az ő egyéni báját annál inkább kifejező kézírást. Háromszor annyit költött papírosra, mint bárki más, mert bizonyos sajátos minőségű és formátumú ívek nélkül neki sem ült az írásnak. Még egy borítékot is képtelen lett volna annak rendje és módja szerint megcímezni, hisz úgy elrontotta volna a margót.

A különféle kurzusokra való járás a szégyen és kétségbeesés időszaka volt a fiatal pár számára. Hiába, sehol sem tanítottak semmit a virágüzletekről. Végül is föladták a küzdelmet, s búcsút mondtak gyorsíró-tanfolyamnak, Kereskedelmi Iskolának, Közgazdasági Akadémiának - mindörökre. De közben az üzlet, titokzatos módon, magamagától menni kezdett. A fiatalok valahogy már nem idegenkedtek attól a gondolattól, hogy alkalmazottakat fogadjanak. Egyre inkább úgy érezték, hogy ez az ő sajátos módszerük a legjobb, s hogy valami különleges tehetségük van a kereskedelemhez. Az ezredes, aki éveken keresztül állandóan fenntartott bank-számláján bizonyos összeget az üzlet deficitjének fedezésére, egyszer csak azt vette észre, hogy a támogatás felesleges: a fiatal pár boldogul. Igaz, hogy némileg könnyebb helyzetben voltak, mint más szaktársaik. A hétfégi kirándulások költsége nem az ő gondjuk volt, s így a vasárnapi ebédek árát is megtakaríthatták. Az ezredes ilyenkor felajánlotta autóját, s a két agglegény fizette a hotelszámlát. Ami a boltot illeti: hamarosan kiderült, hogy a spárga is kélendő cikk, s a spárga után következett a többi zöldség - mindazáltal F. Hill, virág- és zöldségkereskedő választékos külseje előkelő jelleget kölcsönzött az üzletnek. A magánéletben pedig továbbra is megmaradt ő Frederick Eynsford Hill úrnak. Nem mintha valami nagyon rátarti lett volna: Lizán kívül más nem is tudta, hogy férjét annak idején a nemesen hangzó Frederick Challoner kettős névre keresztelték. De Liza aztán feszített vele, mint annak a rendje.

Eddig a történet: így ütött ki a dolog. De meglepő, hogy hősnőnk az üzlet s a saját háztartása ellenére is mennyit ott lábatlankodik a Wimpole utcai házban. S érdekes megemlíteni, hogy Liza, aki sohasem bántja Freddyt - az ezredest meg éppenséggel apjaként szereti -, arról mindmáig nem tudott leszokni, hogy Higginsszel marakodjék, már ahogy ez megpecsételődött ama végzetes éjszakán, mikor a tanár számára megnyerte a fogadást. Liza ma is felkapja a fejét minden kis kihívásra, sőt, néha ok nélkül is. Higgins már egyetlen olyan tréfát sem mer megkockáztatni, mely célzás lehet a maga s a Freddy intelligenciája közt tátongó űrre. Olykor tombol, sérteget, gúnyolódik, de Liza oly harciasan száll vele szembe, hogy az ezredesnek minduntalan kérlelnie kell, bánjon kissé kedvesebben Higginsszel. Ez az egyetlen alkalom, mikor Pickering szavaira Liza arcán makacs dac jelenik meg. S mindezt már csak valami olyan rendkívüli sorsfordulat vagy óriási szerencsétlenség változtathatná meg (Isten mentsen tőle!), mely összezavarna bennük minden szimpátiát és antipátiát, s erővel hámozná ki közös ember voltukat. Liza tudja, hogy Higginsnek nincs rá szüksége, mint ahogy nem volt órá

szüksége az apjának sem. Mikor Higgins azt mondta neki amaz emlékezetes napon, hogy megszokta már a házban, hogy ragaszkodik hozzá apró szolgálataiért, s hogy hiányozna, ha elmenne: e szavakkal mélyen elültette lelkében azt a meggyőződést, hogy a tanár számára „nem ér többet, mint egy pár papucs”. (Freddy vagy az ezredes bezzeg sosem beszélt volna vele úgy, mint Higgins!) De valahogy azt is érzi Liza, hogy a tanár fölényes közönye neme-
sebb, mint holmi közönséges lelkek önteltsége. Higgins ma is határtalanul érdekli. Sőt vannak titkos, pajos pillanatai, mikor azt kívánja: bár volnának együtt ketten, távol minden emberi szemtől, s szabadon minden köteléktől, valami pusztaszigeten, ahol a mestert lerángathatná végre piedesztáljáról, s megláthatná, hogy ő is csak éppúgy szerelmeskedik, mint más közön-
séges halandó. Mindnyájunknak vannak ilyen titkos ábrándjai. De mikor aztán komoly dol-
gokról van szó, a való életéről, nem pedig holmi álmokról és szeszélyekről, akkor Liza Freddyhez vonzódik, meg az ezredeshez, s nem szereti Higginst és Doolittle urat. Galatea sohasem szereti Pygmaliont mindenestül: a mester elviselhetetlenül isteni.